

Biomolekuláris rendszerek vizsgálata

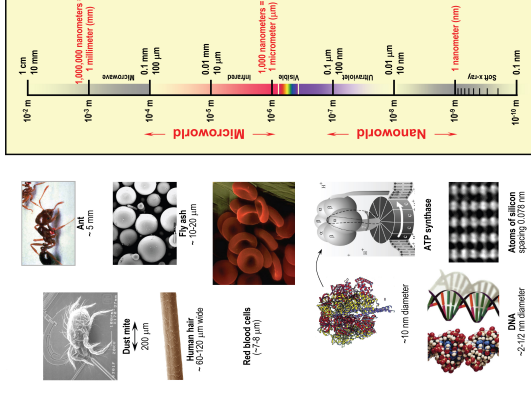
Osváth Szabolcs

Semmelweis Egyetem
szabolcs.osvath@eok.sote.hu

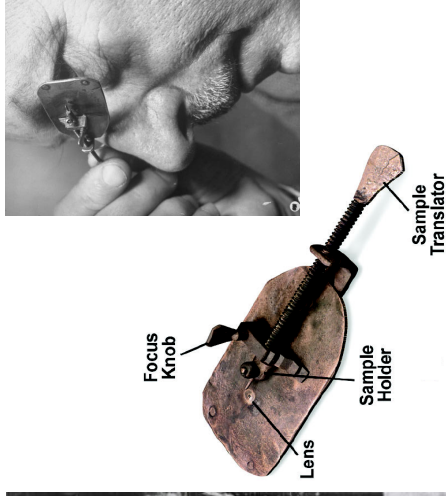
Hans Jansen és Zacharias Jansen
1590-ben összetett mikroszkópot épít

Mekkorák a dolgok?

Antoni van Leeuwenhoek (Thonis Philipszoon) 1632-1723
1674-ben egyszerű mikroszkópot készít

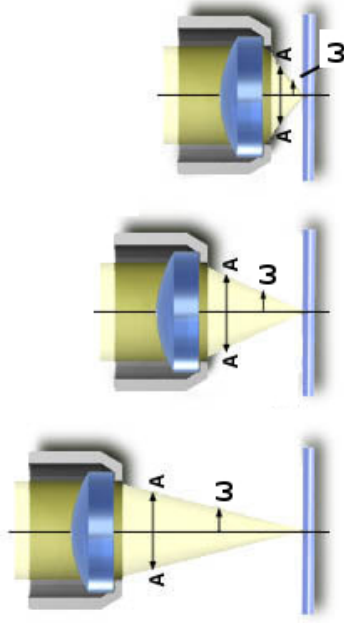
Ernst Karl Abbe (1840-1905)

Fizikus és társadalomreformer

Az optikai eszközök gyártását tudományos alapokra helyezte.

Numerikus apertúra

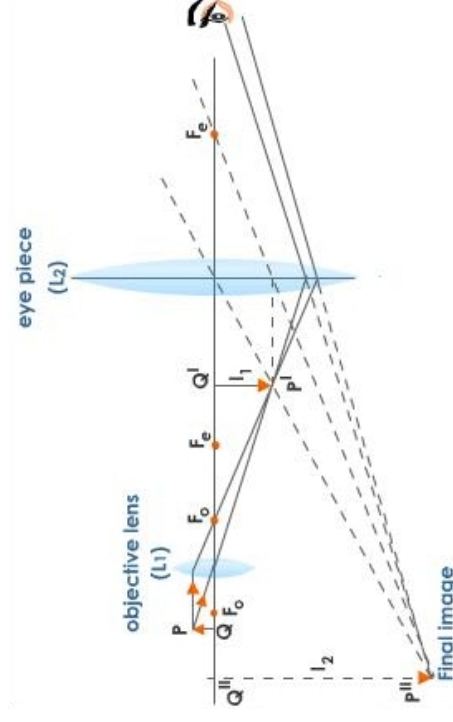

Point Spread Function (PSF)

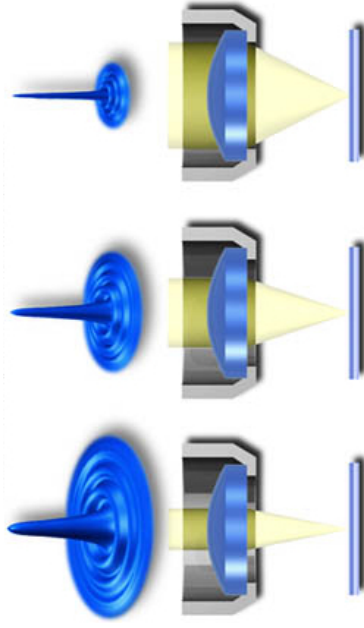
A (fluoreszcens) tárgy egy pontjának képe, nem egy pont, hanem adott intenzitáseloszlású folt. Ez a tulajdonság a fény hullámtermészetének a következménye.

Az objektív segítségével egy térrészbe lehet a fényt fókuszálni, nem egy pontba.

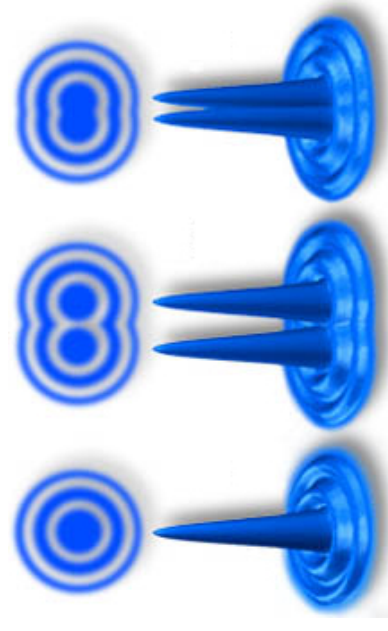
Összetett mikroszkóp optikai útja

A numerikus apertúra hatása a PSF-re

A fény hullámtermészetének hatása a képre

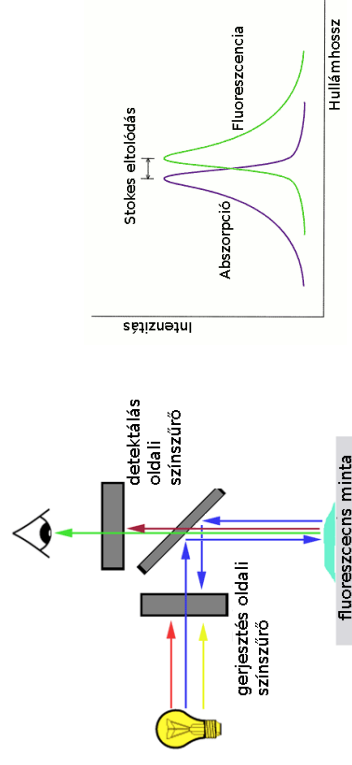
Abbe összefüggés

$$\delta = 0,61 \cdot \lambda / (n \cdot \sin\alpha)$$

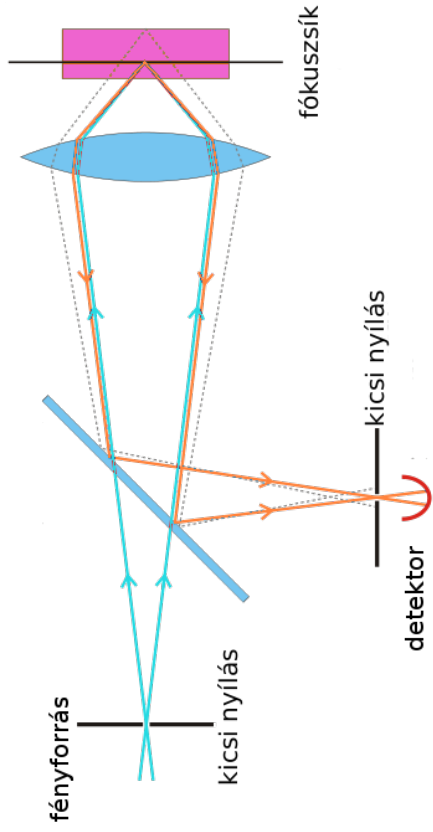
Hallgatolagos feltevések:

- a minta különböző részeiről egyszerre alkotunk képet;
- a minta részeit úgy különböztetjük meg, hogy a róluk jövő fény a létrejövő képben megkülönböztethető képpontokat (foltokat) ad.

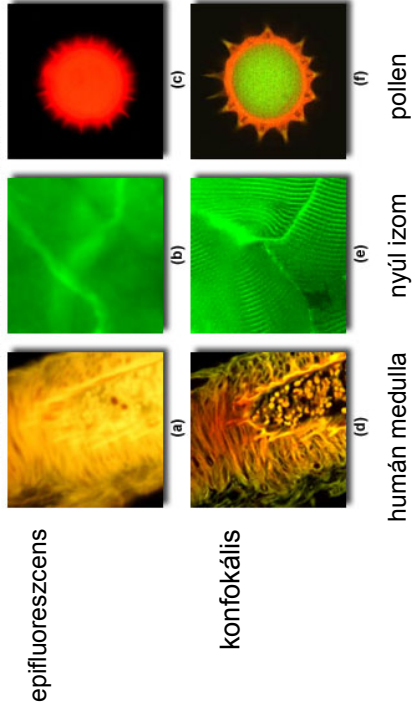
Fluoreszcencia mikroszkóp

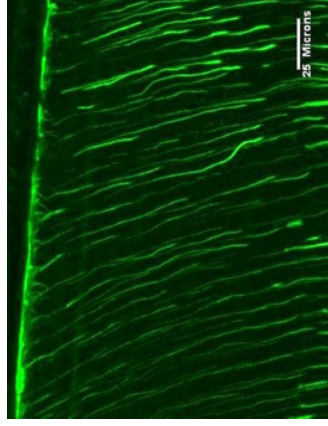
A konfokális fluoreszcencia mikroszkóp működése

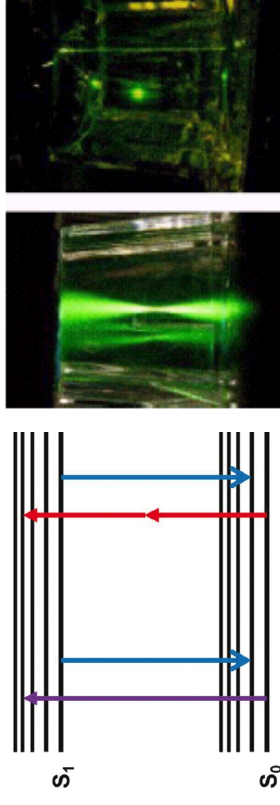
Epifluoreszcens és konfokális mikroszkóp összehasonlítása

Dentinalis tubulusok humán fogban

A kétfotonos mikroszkóp működési elve

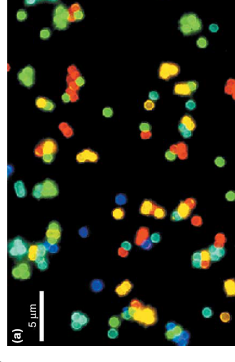

Az ideális fluorofor

- kicsi
- hidrofili
- a látható tartományban nyel el és emittál
- nagy Stokes eltolódás
- specifikus kötődés (biotin/avidin, His-tag/Ni, antitest/antigén NH₂, SH)
- fényes (abszorpció*fluoreszcencia hatásfok)
- nem, vagy lassan ég ki
- nem csinál fotokémiai reakciókat
- nem pislog

Fluoreszcens kvantumpöttyök

(a) CdSe-ből ZnS borítással készült kvantumpöttyök fluoreszcenciamikroszkópos képe

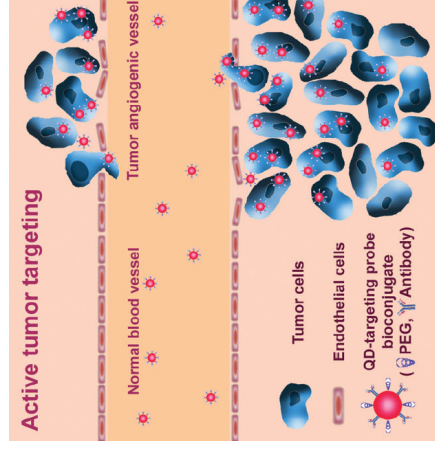

A kvantumpöttyök mérete határozza meg az emittált fluoreszcencia színét.

(b) tíz eltérő méretű, ezért elérő színben fluoreszkáló CdSe/ZnS kvantumpötty

Fluoreszcens kvantumpöttyökkel jelölt rákos daganatok

Fluoreszcens fehérjék

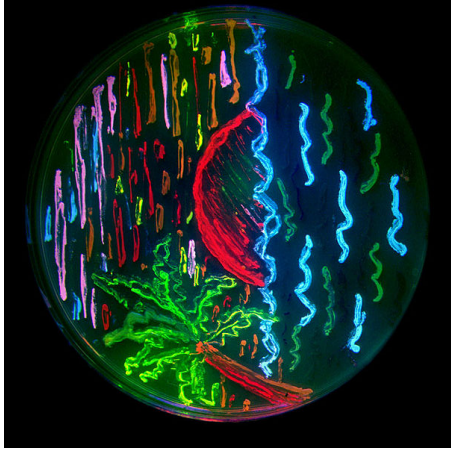

Aequorea victoria (medúza)

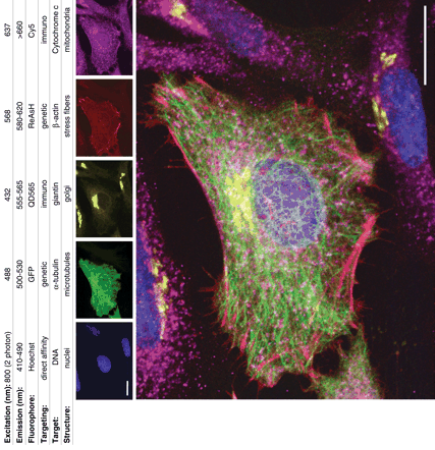
Acropora millepora (korall)

A fluoreszcens fehérjék sokfélesége

A képet teljes egészében fluoreszcens fehérjéket kifejező baktériumokkal festették.

Fluoreszcens jelölő módszerek párhuzamos alkalmazása

Öt különböző módszerrel megfestett HeLa sejtek.

A vonal 20 µm hosszú.

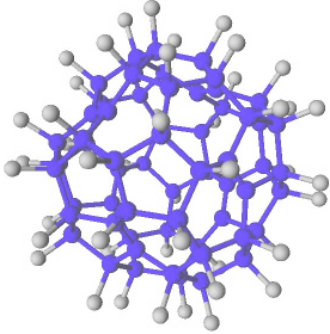
Egyedi molekulák vizsgálata

“Plenty of Room at the Bottom”

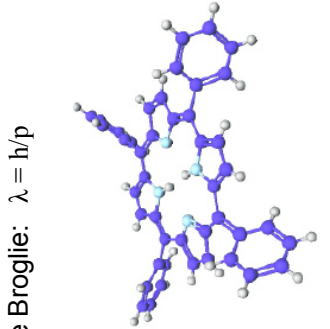
"The principles of physics, as far as I can see, do not speak against the possibility of maneuvering things atom by atom. It is not an attempt to violate any laws; it is something, in principle, that can be done; but in practice, it has not been done because we are too big."

Richard Feynman, 1959

Hullám-részecske kettősség

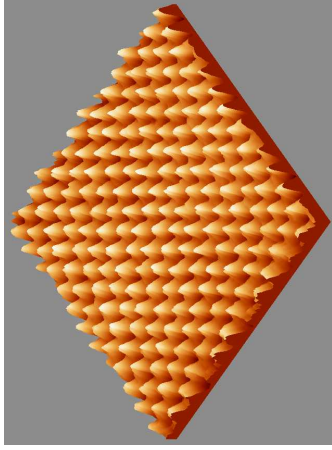
fluorofullerén $C_{60}F_{48}$
1632 Da

tetrafenilporfirin $C_{44}H_{30}N_4$

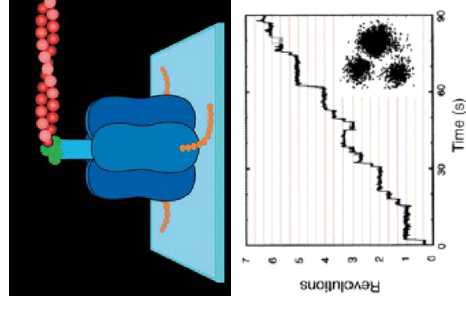
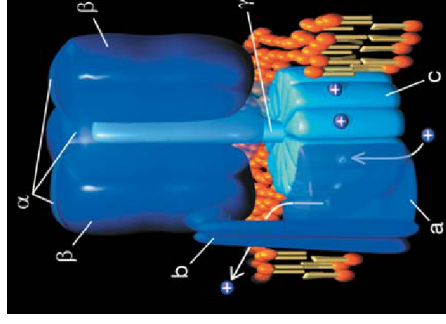
Louis De Broglie: $\lambda = h/p$

Hullám-részeske kettősség

Grafitról készült Páztázó Alagútmikroszkópi
(Scanning Tunneling Microscope, STM) kép

Egyedi F1 motor (ATP szintáz) forgó mozgása

Lokalizáció

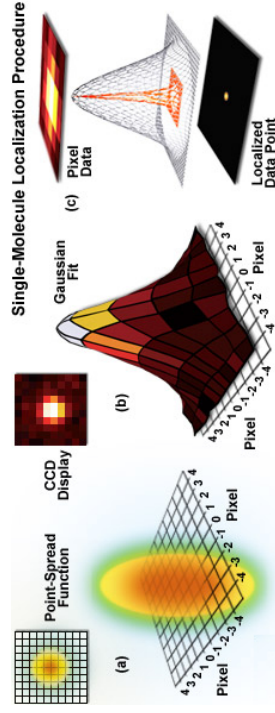
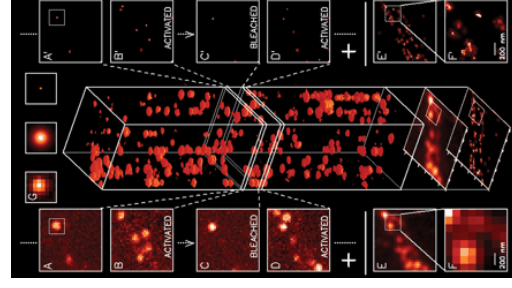

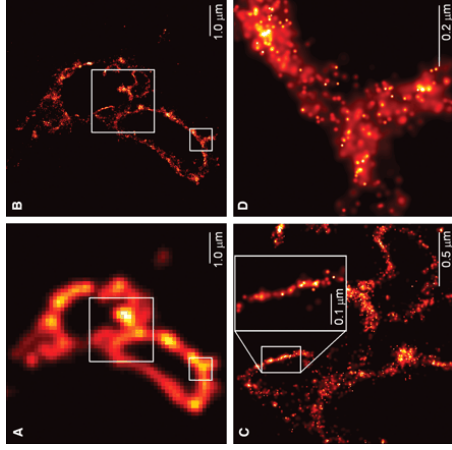
Photo-Activated Localization Microscopy (PALM)

Eric Betzig és Harald Hess
találmánya nyomán

Photo-Activated Localization Microscopy (PALM)

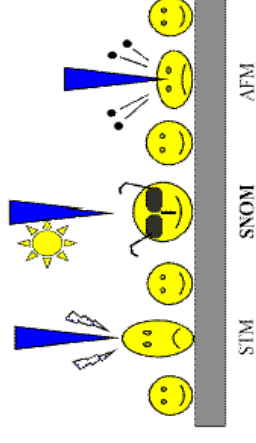
CD63, lizoszóma transzmembrán fehérje

Pásztázó tűszondás mikroszkópok

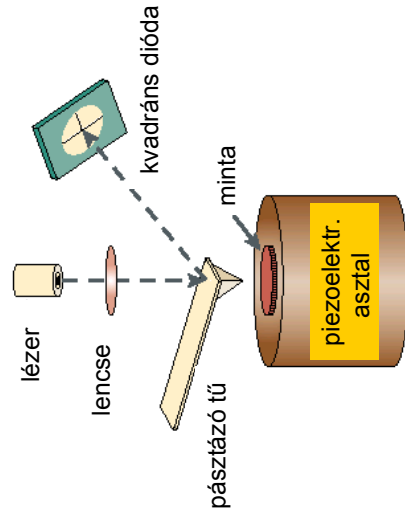
(Scanning Probe Microscopy - SPM)

A mikroszkópok olyan családja, amely a minta felszínének domborzati képét hozza létre. Egy hegyes tűvel pásztázzunk a felszínt és a hegy-minta kölcsönhatást mérjük.

Atomerő mikroszkóp (Atomic Force Microscopy - AFM)

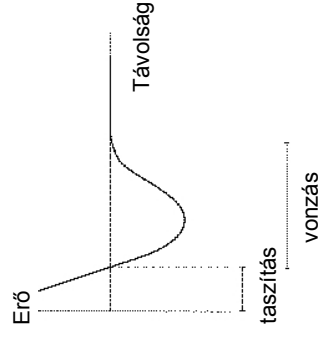
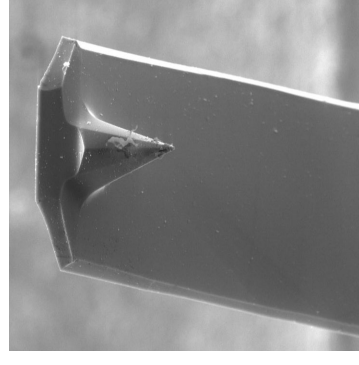
AFM: a mért kölcsönhatás a hegy és minta közötti erő

A tű és a minta közötti erő

A tű jellemzői:

- tipikusan 100 µm hosszú, 1 µm vastag, V alakú
- kis rugóállandó
- nagy rezonanciafrekvencia
- szilícium (-oxid, -nitrid)

Contact Mode AFM

A tű és a minta állandó kontaktusban vannak.
A taszító tartományban dolgozik.
Állandónak tartja az erőt: követi a felszín hullámzását.
A mérőrugó függőleges deformációját detektáljuk.
Lokális erő spektroszkópia: a felület egy adott pontjában az erő/elmozdulás függvény.

Előnyök és hátrányok

Contact Mode AFM

Előny:

gyors pásztázás
atomi felbontás
érdes felületekre jó

Hátrány:

a vízszintes erők torzíják a képet
torzítás a minta felületén lévő víz miatt
a lágy biológiai mintákat megkarcolja

Tapping Mode AFM

A tű 20-100 nm amplitúdójú rezgéseket végez, minden rezgésnél érinti a felületet.
A rezgési amplitúdó és fázis változik ahogy a felszínen a kiemelkedések és mélyedések vannak.

Tapping Mode AFM

Előny:

nagyobb laterális felbontás (1 – 5nm)
kevésbé teszi tönkre a lágy mintákat

Hátrány:

lassabb pásztázás

Extra-celluláris konnexon AFM képe

Kalcium-indukált konformáció
változás az extra-celluláris
konnexon felszínben.

A vonal 23 nm hosszú.

